

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

**ІТ-ПРАВО
ПІД ЧАС ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ:
ВІД ПОШУКУ ПАРАДИГМИ
ДО ПРАГМАТИЧНИХ РІШЕНЬ**

Колективна монографія

*За редакцією
Є. Харитонова, О. Харитонової, І. Давидової*

Одеса
Фенікс
2025

*Рекомендовано рішенням вченої ради
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 9 від 30 червня 2025 р.)*

Рецензенти:

Майданик Р. А. – академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного процесу Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Соколов А. В. – доктор технічних наук, професор, професор кафедри кібербезпеки Національного університету «Одеська юридична академія»;

Маковій В. П. – кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ.

I-87 **ІТ-право під час гібридної війни: від пошуку парадигми до практичних рішень** : кол. монографія / за заг. ред. проф.: Є. Харитонов, О. Харитонов, І. Давидової. – Одеса : Фенікс, 2025. – 588 с.
ISBN 978-617-8430-70-2

Монографія є продовженням циклу праць колективу кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», присвячених результатам досліджень цивілістичних шкіл університету від часу їхнього формування до гібридної війни, що триває нині. У третьому томі аналізуються в контексті гібридної війни: проблеми визначення концепту «ІТ-право», особливості правового регулювання відносин, що виникають у зв'язку з використанням інформаційних технологій, особливості механізму цивільно-правового регулювання у сфері ІТ, чинник симулякру, значення та роль інформаційного середовища як стратегічного ресурсу, правові рамки для цифрових активів і перспективи цифрової власності, ІТ-правочини, порушення прав інтелектуальної власності в Інтернет, протидія кіберзагрозам у гібридній кібервійні, загрози вербування неповнолітніх через соцмережі та месенджери та юридичні заходи запобігання таким загрозам, правове регулювання стартапів, е-кредитування, цивільно-правова відповідальність за шкоду, завдану кібератаками, забезпечення інформаційної безпеки електронного судочинства в умовах гібридної війни в Україні та ін.

Авторський колектив концентрував увагу на обґрунтуванні необхідності комплексного вирішення практичних питань впорядкування інформаційно-технологічні відносини в умовах гібридної російсько-української війни. Автори прагнули розкрити особливості правового регулювання цих відносин і запропонувати власне бачення шляхів вирішення проблем, що виникають у цій сфері. Усвідомлюючи спірність низки висновків і пропозицій, автори розраховують на продовження плідних дискусій з проблем правового регулювання інформаційних технологій, зокрема в умовах гібридної війни.

Монографія може бути цікавою науковцям, практикуючим юристам, викладачам, аспірантам, здобувачам вищої освіти, а також широкому загалу небайдужих українців, які цікавляться проблемами правового регулювання у сфері ІТ, зокрема під час гібридної війни.

УДК 340:004:327:355

ЗМІСТ

Авторський колектив	5
Розділ 1. Прагматична (соціологічна) школа «ІТ-права» – відповідь цивілістики на виклики інформаційного суспільства (Євген Харитонов, Олена Харитонova, Ірина Давидова)	7
Розділ 2. Концепт ІТ-права (Євген Харитонов, Олена Харитонova)	30
Розділ 3. Гібридна інформаційна війна та інформаційні технології (Євген Харитонов, Олена Харитонova)	65
Розділ 4. ШІ як бінарна категорія ІТ (Євген Харитонов, Олена Харитонova)	93
Розділ 5. Симулякр, гібридна (інформаційна) війна і потенціал ІТ (Євген Харитонов, Олена Харитонova)	119
Розділ 6. Інформаційне середовище як стратегічний ресурс у гібридних конфліктах (Оксана Калітенко)	143
Розділ 7. Правові рамки для цифрових активів: перспективи цифрової власності (Катерина Некіт)	175
Розділ 8. Захист немайнових прав у медіапросторі в період гібридної війни (Алла Кирилюк, Лариса Галупова)	203
Розділ 9. ІТ-правочини в умовах гібридної війни (Ірина Давидова)	250
Розділ 10. Порушення прав інтелектуальної власності в мережі інтернет під час гібридної агресії в умовах воєнного стану (Наталія Бааджи)	279
Розділ 11. Кіберзагрози у гібридній кібервійні: дія і протидія (Євген Харитонов, Олена Харитонova)	323
Розділ 12. Етико-юридичні аспекти використання штучного інтелекту в мережі інтернет в умовах гібридної війни (Олександр Омельчук)	351
Розділ 13. Застосування систем автоматизованого прийняття рішень під час збройного конфлікту (Віра Токарева)	378

Розділ 14. Гібридна війна і кіберзброя (Євген Харитонов, Олена Харитонova)	388
Розділ 15. Вербування неповнолітніх через соцмережі та месенджери в умовах гібридної війни: загрози, механізми та заходи запобігання (Вікторія Рябченко).	420
Розділ 16. Правове регулювання діяльності стартапів в умовах гібридної війни: виклики, можливості та перспективи (Дмитро Розумейко).	435
Розділ 17. Е-кредитування у період воєнного стану (Олена Берназ-Лукавецька)	453
Розділ 18. Цивільно-правова відповідальність за шкоду, завдану кібератаками (Богдан Фасій)	483
Розділ 19. Сімейні правовідносини в сфері інформаційних технологій в умовах гібридної війни (Оксана Сафончик)	514
Розділ 20. Забезпечення інформаційної безпеки електронного судочинства в умовах гібридної війни в Україні (Крістіна Дрогозюк)	545
Розділ 21. Кіберспортивна дипломатія: перспективи для України (Максим Ткалич, Юлія Толмачевська)	557
Список основних праць представників школи	565

Авторський колектив

Харитонов Євген (ORCID ID: 0000-0001-5521-0839), доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, зав. кафедри цивільного права НУ «ОЮА»: розділ 1 (у співав. з О. Харитоновою, І. Давидовою); розділ 2 (у співав. з О. Харитоновою); розділ 3 (у співав. з О. Харитоновою); розділ 4 (у співав. з О. Харитоновою); розділ 5 (у співав. з О. Харитоновою); розділ 11 (у співав. з О. Харитоновою); розділ 14 (у співав. з О. Харитоновою);

Харитонova Олена (ORCID ID: 0000-0002-9681-9605), докторка юридичних наук, професорка, членкиня-кореспондент НАПрН України, зав. кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції НУ «ОЮА»: розділ 1 (у співав. з Є. Харитоновим, І. Давидовою); розділ 2 (у співав. з Є. Харитоновим); розділ 3 (у співав. з Є. Харитоновим); розділ 4 (у співав. з Є. Харитоновим); розділ 5 (у співав. з Є. Харитоновим); розділ 11 (у співав. з Є. Харитоновим); розділ 14 (у співав. з Є. Харитоновим);

Давидова Ірина (ORCID ID: 0000-0001-5622-671X), докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри цивільного права НУ «ОЮА»: розділ 1 (у співав. з Є. Харитоновим, О. Харитоновою); розділ 9;

Некіт Катерина (ORCID ID: 0000-0002-3540-350X), докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри цивільного права НУ «ОЮА»: розділ 7;

Сафончик Оксана (ORCID ID: 0000-0001-6781-8219), докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри цивільного права НУ «ОЮА»: розділ 19;

Бааджи Наталія (ORCID ID: 0000-0002-9889-4879), кандидатка юридичних наук, доцента, доцентка кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «ОЮА»: розділ 10;

Берназ-Лукавецька Олена (ORCID ID: 0000-0002-2133-1672), кандидатка юридичних наук, доцента, доцентка кафедри цивільного права НУ «ОЮА»: розділ 17;

Галупова Лариса (ORCID ID: 0000-0001-6263-2773), кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «ОЮА»: розділ 8 (у співав. з А. Кирилюк);

Дрогозюк Крістіна (ORCID ID: 0000-0001-9254-9575), кандидатка юридичних наук, доцента, доцентка кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу НУ «ОЮА»: розділ 20;

Калітенко Оксана (ORCID ID: 0000-0003-1001-3561), кандидатка юридичних наук, доцентка, професорка кафедри цивільного права НУ «ОЮА»: розділ 6;

Кирилюк Алла (ORCID ID: 0000-0002-3051-6599), кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «ОЮА»: розділ 8 (у співав. з Л. Галуповою);

Омельчук Олександр (ORCID ID: 0000-0002-0082-3619), кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права НУ «ОЮА»: розділ 12;

Ткалич Максим (ORCID ID: 0000-0003-4224-7231), кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Запорізького національного університету: розділ 21 (у співав. з Ю. Толмачевською);

Токарева Віра (ORCID ID: 0000-0002-8409-1477), кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри цивільного права НУ «ОЮА»: розділ 13;

Толмачевська Юлія (ORCID ID: 0000-0002-7964-8875), докторка філософії (081 право): розділ 21 (у співав. з О. Ткаличем);

Фасій Богдан (ORCID ID: 0000-0002-8715-930X), кандидат юридичних наук, доцент, декан факультету судового та міжнародного права НУ «ОЮА»: розділ 18;

Розумейко Дмитро (ORCID ID: 0000-0001-8206-1031), аспірант кафедри цивільного права НУ «ОЮА»: розділ 16;

Рябченко Вікторія (ORCID ID: 0009-0007-1542-6492), аспірантка кафедри цивільного права НУ «ОЮА»: розділ 15.

Розділ 16

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРТАПІВ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

DOI

Дмитро Розумейко
аспірант

Сучасна економічна реальність і тенденції цифровізації зумовили стрімкий розвиток стартап-індустрії як важливого сегмента інноваційної економіки. Слід зазначити, що в Україні роль стартапів набуває особливого значення у контексті гібридної війни, де поєднання воєнних та інформаційно-економічних чинників створює правові виклики для всієї сфери підприємницької діяльності. Отже, з одного боку, інноваційні технології та передові ідеї спроможні забезпечити економічний ріст і технологічну безпеку держави, але водночас їх розвиток ускладнюється факторами воєнного часу, включно з можливими кібератаками, економічною нестабільністю та потребою у додаткових правових гарантіях.

Актуальність теми обумовлена необхідністю ґрунтовного цивільно-правового дослідження процесів створення, функціонування та захисту стартапів, які сьогодні постають вагомим інструментом підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Виходячи з цього, в умовах гібридної війни постає потреба в розробленні комплексного правового механізму для захисту інтелектуальної власності, регулювання електронних правочинів, забезпечення кібербезпеки, а також належного врегулювання взаємовідносин з інвесторами та державними інституціями.

Об'єктом дослідження виступають правовідносини, що виникають у процесі створення, функціонування та припинення стартапів, особливо в контексті викликів гібридної війни. Предметом дослідження є правові норми, доктринальні підходи, судова практика та міжнародні стандарти, що регламентують підприємницьку діяль-

ність інноваційного характеру, захист інтелектуальної власності й укладення цифрових правочинів. Підсумовуючи, актуальність обраної теми зумовлена потребою формування ефективного правового механізму, здатного захистити інноваційні ініціативи від зовнішніх загроз і забезпечити сталі передумови для розвитку української стартап-екосистеми в умовах гібридної війни.

Єдиного визначення терміну «стартап» у законодавстві України наразі немає. В юридичній літературі та бізнес-практиці стартапом зазвичай називають новостворену компанію, що пропонує інноваційний продукт чи послугу та перебуває у пошуку масштабованої бізнес-моделі¹. Наприклад, за класичним підходом С. Бланка стартап – це тимчасова організація, яка шукає масштабовану і відтворювану прибуткову бізнес-модель². Е. Ріс визначає стартап як новостворену інституцію, метою якої є розробка нових продуктів або послуг в умовах високої невизначеності. Отже, ключові ознаки стартапу – новизна, інноваційність, потенціал швидкого зростання та робота в умовах обмежених ресурсів і підвищеного ризику. Від традиційного малого бізнесу стартап відрізняється саме спрямованістю на новаторство і масштабування: стартап є малим бізнесом, але не кожен малий бізнес можна вважати стартапом.

Стартапи зазвичай засновуються ентузіастами або підприємцями для реалізації унікальної бізнес-ідеї та здатні швидко зростати за сприятливих умов. Вони мають обмежені початкові ресурси, але високий потенціал масштабування, тому часто залучають інвестиції для розвитку. Інноваційна спрямованість стартапів означає, що такі проекти впроваджують нові технології або незвичні бізнес-моделі, прагнучи зайняти свою нішу на ринку. Стартапи відіграють важливу роль в інноваційній економіці: вони є каталізатором технологічного прогресу, створюють нові робочі місця та сприяють формуванню нових секторів ринку. Розвиток стартап-індустрії особливо актуальний для України – активне виникнення стартапів є важливим чинником перемоги України та відновлення економіки у післявоєнний період³.

¹ Хаустов М. Стартапи: створення та масштабування: монографія. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2023. 224 с.

² Blank S., Dorf B. The Startup owner's manual. California: K&S Ranch Press, 2012. 1090 с.

³ Чумак А. Л., Ткачова С. С. Розділ 3. менеджмент, публічне управління та адміністрування. Universum № 10. 2024. С. 18–25. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1164>

Існує багато критеріїв класифікації стартапів залежно від їх характеристик і мети діяльності. Найбільш поширеними є такі види стартапів¹:

- технологічні стартапи – бізнес яких побудований на використанні новітніх технологій або на створенні технологічних інновацій. Вони часто працюють у сфері ІТ, електроніки, біотехнологій тощо і пропонують високотехнологічні продукти або послуги;
- соціальні стартапи, що орієнтовані на вирішення соціальних проблем або задоволення суспільних потреб. Як правило, йдеться про проекти благодійного чи некомерційного характеру, які існують за рахунок грантів або пожертв. Мета соціальних стартапів – створити соціальну цінність (наприклад, освітні платформи, екологічні ініціативи), а не лише отримати прибуток;
- інноваційні та традиційні – за ступенем новизни продукту розрізняють радикально інноваційні стартапи (пропонують принципово новий продукт/технологію) та інкрементальні (удосконалюють чи комбінують існуючі рішення);
- стартапи класифікують за секторами економіки: існують стартапи в ІТ-сфері, фінтех, медичні (MedTech), агротехнічні (AgroTech), енергетичні, креативні індустрії тощо;
- різняться *масштабовані стартапи*, що націлені стати великими міжнародними компаніями, *стартапи малого бізнесу*, що залишаються невеликими підприємствами, *стартапи-«єдинороги»*, *«лайфстайл»-стартапи*, створені для самозайнятості засновника, та *стартапи великого бізнесу*, що виникають як внутрішні інноваційні проекти корпорацій

Таким чином, стартап – це особлива форма підприємництва, що базується на інноваціях. Стартапи бувають різних типів (технологічні, соціальні тощо), але всіх їх об'єднує новаторський характер і спрямованість на зростання. Вони є рушієм розвитку інноваційної економіки, генеруючи нові ідеї та рішення, які здатні суттєво вплинути на економічне зростання країни.

В умовах багатогранної агресії, що одночасно охоплює військові дії та різноманітні невійськові засоби впливу (інформаційні, економічні,

¹ Ситник Н. І., Голук В. Я. Менеджмент стартап проєктів: навчальний посібник. КПП ім. Ігоря Сікорського, 2019. 58 с.

кібератаки тощо) з метою послабити й дестабілізувати противника, що виходить за межі звичайного збройного протистояння й включає масовану пропаганду й дезінформацію, торговельно-економічний тиск, енергетичні блокади, терор і залякування мирного населення, кібератаки на критичну інфраструктуру, категоричне заперечення самого факту війни попри очевидні докази, використання проросійських сил та держав-сателітів, а також звинувачення України у діях, які насправді вчиняє сама росія. В таких умовах особливо страждає приватний сектор, включно з галуззю інформаційних технологій та стартап-екосистемою.

Повномасштабна війна і супутні гібридні атаки суттєво вплинули на українську ІТ-галузь. Багато технологічних компаній вимушено релокувалися або відкрили офіси за кордоном задля безпеки. Повномасштабна війна і супутні гібридні атаки суттєво вплинули на українську ІТ-галузь. Багато технологічних компаній вимушено релокувалися або відкрили офіси за кордоном задля безпеки¹. Це свідчить, що багато українських стартапів та ІТ-бізнесів змогли перебудувати процеси (перехід на віддалену роботу, диверсифікація офісів, резервні інфраструктури) і підтримувати безперервність діяльності. Водночас негативні наслідки війни для бізнесу очевидні: скорочення інвестицій та платоспроможного попиту всередині країни, втрата персоналу (частина фахівців мобілізована або виїхала за кордон), порушення ланцюгів постачання обладнання, а також енергетична криза через обстріли інфраструктури.

Кіберпростір став одним із основних полів битви у гібридній війні. Російські хакерські групи систематично атакують українські державні органи, інфраструктуру та приватні компанії. Для стартапів, які зазвичай значною мірою покладаються на ІТ-інфраструктуру і хмарні сервіси, кіберзагрози особливо небезпечні. Злочинці можуть викрасти інтелектуальну власність (вихідний код, ноу-хау), порушити роботу онлайн-платформ або шантажувати витоком конфіденційних даних. Показовим є інцидент у грудні 2024 року, коли українські оборонні стартапи зазнали масованої

¹ Климчук О. Результати спільного дослідження Sayenko Kharenko та Асоціації “IT Ukraine” щодо стану і перспектив релокації ІТ-компаній «Релокація. Новий ІТ-ландшафт України». Sayenko Kharenko. Медіа, технології та комунікації. 05.09.2022. URL: <https://sk.ua/uk/rezultati-spilnogo-doslidzhennja-sayenko-kharenko-ta-asociacii-it-ukraine-shhodo-stanu-i-perspektiv-relokacii-it-kompanij-relokacija-novij-it-landshaft-ukraini/>

цільової кібератаки: хакерське угруповання «УАС-0185» розсила-ло фішингові листи начебто від Українського союзу промисловців і підприємців із запрошенням на захід, сподіваючись інфікувати комп'ютери співробітників оборонних компаній¹. Метою було отримання несанкціонованого доступу та викрадення даних про новітні військові розробки. Цей випадок підтверджує, що стартапи оборонного та ІТ-сектору перебувають під прицілом кібершпиунства в умовах війни.

Попри те, що в Постанові КМУ № 430 юридично закріплено визначення «стартапу» як суб'єкта малого чи середнього підприємництва або авторського колективу (куди можуть входити здобувачі освіти, науковці, науково-педагогічні працівники та інші фізичні особи), діяльність якого спрямована на розроблення, створення, впровадження й реалізацію інноваційної продукції та пошук бізнес-моделі для подальшого масштабування й розвитку², чіткої регламентації таких компаній у законодавстві все ще немає. Відтак стартапи фактично керуються загальними нормативно-правовими актами, не маючи спеціалізованого правового режиму.

Фактично стартап діє як суб'єкт підприємництва (найчастіше як ТОВ або ФОП), тому на нього поширюються всі загальні вимоги господарського та цивільного законодавства. Засновники стартапу повинні обрати організаційно-правову форму відповідно до чинного права – зазвичай це фізична особа-підприємець або товариство з обмеженою відповідальністю.

Кожна форма має свої переваги й недоліки (наприклад, ФОП – простота реєстрації, ТОВ – кращі можливості для залучення інвесторів). Права та обов'язки учасників оформлюються установчими документами (статутом, корпоративним договором тощо). Діяльність стартапів підпадає під дію базових законів у сфері підприємництва, інвестицій та інновацій, зокрема: Закону України «Про підприємни-

¹ Кіберзлочинці здійснили спробу атакувати оборонні підприємства та українських захисників. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. Новини. 09.12.2024. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/cert-ua-warns-of-phishing-attacks-targeting-ukrainian-defense-sector>

² Про реалізацію експериментального проекту щодо створення на базі закладів вищої освіти, наукових установ мережі стартап-шкіл – інкубаторів – акселераторів: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.04.2024, № 430: станом на 23.04.2024. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/526645___768767

цтво»¹, Закону України «Про інвестиційну діяльність»², Закону України «Про режим іноземного інвестування»³, Закону України «Про інноваційну діяльність»⁴. Ці акти визначають загальні засади ведення бізнесу, залучення інвестицій і державної підтримки інновацій відповідно. Спеціальні правові режими також використовуються для стимулювання стартап-екосистеми. Зокрема, з 2022 року в Україні діє режим «Дія City» – унікальна правова та податкова платформа для IT-індустрії. Режим запроваджено Законом України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки»⁵. Метою є створення сприятливих умов для високотехнологічного бізнесу та залучення інвестицій у цю сферу. Резидентам «Дія City» пропонуються податкові пільги (знижений податок на доходи працівників, особливий податок на виведений капітал), гнучкі умови найму IT-спеціалістів через гіг-контракти, можливість опціональних програм для співробітників та інші стимули.

Окрім законів про бізнес та інвестиції, для стартапів дуже важливо національне законодавство у сфері інтелектуальної власності, цифрових технологій та кібербезпеки. Закони України про охорону інтелектуальної власності забезпечують правову охорону результатів творчої діяльності стартапів. Так, діють Закони України «Про авторське право і суміжні права»⁶ та «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»⁷, «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»⁸

¹ Закон України «Про підприємництво». Верховна Рада України від 26.02.1991, № 698-XII: станом на 11.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>

² Закон України «Про інвестиційну діяльність» Верховна Рада України від 18.09.1991, № 1560-XII: станом на 10.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>

³ Закон України «Про режим іноземного інвестування»: Верховна Рада України від 19.03.1996, № 93/96-ВР: станом на 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁴ Закон України «Про інноваційну діяльність»: Верховна Рада України від 26.12.2002, № 40-IV: станом на 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

⁵ Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні»: Верховна Рада України від 01.12.2022. № 1667-IX: станом на 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>.

⁶ Закон України «Про авторське право і суміжні права»: Верховна Рада України від 01.12.2022, № 2811-IX: станом на 10.10.2024. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T222811?an=3>.

⁷ Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»: Верховна Рада України від 23.12.1993, № 3687-XII: станом на 31.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>.

⁸ Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»: Верховна Рада України від 23.12.1993, № 3689-XII: станом на 29.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>.

тощо. Вони дозволяють засновникам стартапу захистити свої ідеї: зареєструвати патент на винахід, отримати свідоцтво на торговельну марку, зареєструвати авторське право на програмне забезпечення.

В умовах війни зросло значення законодавства про кібербезпеку. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»¹ визначає рамки захисту критичної інформаційної інфраструктури та координацію між державними органами у протидії кібератакам. Стартапи, як і інші суб'єкти, зобов'язані дотримуватися вимог кібербезпеки, особливо якщо вони є постачальниками ІТ-послуг для держави або володіють важливими даними. Держава під час війни приймає додаткові нормативні акти, спрямовані на захист кіберпростору, але на жаль, раніше правова система недостатньо враховувала виклики гібридної війни – ні концепції розвитку законодавства, ні доктрина не були адаптовані до феномену гібридної агресії, що триває з боку росії. Лише після 2014 р. окремі закони ухвалювалися з поправками на збройний конфлікт (статус окупованих територій, права внутрішньо переміщених осіб тощо), але цілісного концепту приватно-правового регулювання в умовах гібридної війни не розроблено. Ця прогалина наразі стає очевидною і спонукає до оновлення національного законодавства з урахуванням воєнних реалій.

Діяльність стартапів в Україні також підпадає під вплив міжнародного права та зобов'язань держави. По-перше, Україна є учасницею основних міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності (Паризька конвенція, Бернська конвенція, Договір СОІВ, Угода ТРІПС тощо), що забезпечує визнання прав українських стартапів на винаходи, торговельні марки і твори за кордоном. По-друге, у цифровій сфері Україна імплементує норми Європейського Союзу згідно з Угодою про асоціацію. Це стосується, зокрема, правил електронної комерції, захисту персональних даних, електронних довірчих послуг і телекомунікацій. Відповідно, українські стартапи мають орієнтуватися на європейські стандарти у своїй онлайн-діяльності. Так, Закон України «Про електронну комерцію», гармонізований з директивами ЄС, визначає організаційно-правові засади електронної торгівлі в Україні, встановлює порядок укладення електронних пра-

¹ Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»: Верховна Рада України від 05.10.2017, № 2163-VIII: станом на 28.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.

вочинів та права й обов'язки учасників e-commerce¹. Цей закон закріплює юридичну силу електронного договору та електронного підпису, що особливо важливо в умовах воєнного часу, коли багато угод укладаються віддалено. По-третє, у царині кібербезпеки Україна співпрацює з міжнародною спільнотою: наша держава приєдналася до Будапештської конвенції про кіберзлочинність, що дозволяє ефективніше розслідувати хакерські атаки на бізнес спільно з іноземними правоохоронцями. Крім того, на глобальному рівні обговорюються ініціативи на кшталт «Цифрової Женевської конвенції» щодо заборони руйнівних кібератак на мирні об'єкти². Цей проєкт, запропонований експертами, передбачає домовленості між державами та ІТ-корпораціями про невтручання в критичні цифрові системи одне одного. Хоча формально він не прийнятий, сама ідея відображає прагнення встановити міжнародні правила, які б захищали приватний сектор (у тому числі стартапи) від військових кібероперацій.

В умовах гібридної війни держава змушена коригувати регуляторні підходи. З початком воєнного стану було прийнято низку нормативних актів, спрямованих на підтримку бізнесу: спрощення податкового навантаження, мораторії на окремі перевірки, продовження строків подання звітності тощо. Стартапи могли скористатися цими полегшеннями для збереження діяльності. Також запроваджено програми державних грантів для стартапів навіть під час війни. Правова система адаптується і в частині судочинства, що дозволяє проведення судових засідань в режимі відеоконференції, продовжено процесуальні строки, призупинено виконання зобов'язань на окупованих територіях тощо. Однак, слід наголосити, що й досі відсутня цілісна концепція правового регулювання приватноправових відносин в умовах гібридної війни, яка б забезпечила системну реакцію права на нові виклики. На законодавчому рівні необхідно визначити особливі правові режими для бізнесу під час війни, механізми компенсації збитків від воєнних дій, гарантії для інвесторів, що працюють в Україні попри ризики.

Попри умови гібридної війни, запуск стартапу й без того лишається ризикованою справою з типовими проблемами, котрі в умовах

¹ Закон України «Про електронну комерцію»: Верховна Рада України від 03.09.2015, № 675-VIII; станом на 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>.

² Microsoft права: нам потрібна цифрова Женевська конвенція. 13 травня 2017. URL: <https://www.imena.ua/blog/microsoft-digitalgeneva-convention/>

воєнних дій лише посилюються. На початковому етапі засновники стикаються з вибором організаційно-правової форми та структуруванням бізнесу. Як згадувалось, стартап зазвичай реєструється як ТОВ або ФОП¹. ТОВ надає змогу залучати співзасновників та інвесторів в обмін на частки, але вимагає розробки статуту, можливого укладення корпоративного договору між засновниками про розподіл часток, прибутку, опціонів тощо. Нерідко українські стартапи обирають реєстрацію за кордоном (у США, Естонії, Польщі) – це робиться для спрощення доступу до іноземних інвестицій і ринків². Така практика створює додаткові юридичні виклики: потрібно враховувати вимоги як українського, так і іноземного законодавства, будувати структуру групи компаній, розподіляти права на інтелектуальну власність між українською командою та материнською компанією за кордоном тощо.

Отримання достатнього фінансування – один з найскладніших аспектів розвитку стартапу. В мирний час стартапи покладаються на кошти засновників, венчурні фонди, державні гранти (в Україні діє Український фонд стартапів, що надає грантове фінансування на ранніх стадіях)³. Але війна призвела до відтоку капіталу та обережності інвесторів. Багато міжнародних фондів взяли паузу у фінансуванні українських проєктів через високі ризики. Відповідно, стартапам стало складніше залучити seed-інвестиції або серію А. Інше питання – оцінка компанії: у кризовий час оцінки падають, і фаундерам доводиться погоджуватися на менш вигідні умови заради виживання. Проте системно питання інвестування стартапів у воєнний час потребує додаткових рішень – таких як державні гарантії інвестицій, страхування військових ризиків для інвесторів, податкове стимулювання венчурних вкладень.

Інтелектуальні активи – це серце більшості стартапів, адже саме унікальна ідея, технологія чи контент складають основну цінність

¹ Бояринова К. О., Копішинська К. О. Особливості законодавчого регулювання діяльності стартап-компаній в Україні. Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут». 2017. № 17: Інноваційно-інвестиційні процеси. URL: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108722/103670>.

² Драпій В. Навіщо реєструвати компанію в іншій країні: 5 причин. MC. Today. 25.05.2021. URL: <https://surl.li/ffvwtw>.

³ Фінансування та програми підтримки. Дія Бізнес. URL: <https://business.diia.gov.ua/finance/programs/finance?filter=%7B%7D&order=%7B%22id%22:%22DESC%22%7D¤tPage=1&itemsPerPage=9&category=%5B2,5,9,10,11%5D>.

компанії. Правовий захист інтелектуальної власності є критично важливим, особливо коли стартап залучає інвесторів або виходить на глобальний ринок. В Україні засновники мають можливість оформити права на свої напрацювання: отримати патенти на винаходи або корисні моделі (якщо стартап має технічні інновації), зареєструвати торговельну марку на бренд продукту, зареєструвати авторські права на програмне забезпечення, бази даних, дизайн тощо¹. Вибір типу охорони залежить від характеру об'єкту: так, для унікального алгоритму може підійти патент на винахід, для мобільного додатку – авторське право на код та товарний знак на назву. Проблемаю є те, що процедура патентування може тривати довго та вимагати витрат, а стартап часто обмежений у коштах та часі. В даному випадку міг би стати в нагоді механізм прискореної реєстрації інтелектуальної власності для критичних технологій чи компенсації витрат на патентування. Ще один виклик – забезпечити, щоб усі права належали саме компанії: якщо продукт створювався співзасновниками чи найманими працівниками, треба оформити договори про передачу прав. Інакше можливі конфлікти, коли, наприклад, звільнений програміст претендує на частку в продукті. Типовий спір у стартапах – це спір між співзасновниками за права на інтелектуальну власність: трапляється, що на старті не було письмових домовленостей, і коли проект починає приносити дохід, виникають претензії щодо того, кому належать розробки. Українські суди при розгляді таких спорів виходять із положень національного законодавства про інтелектуальну власність. Важливим є доказ фіксації вкладення кожного зі сторін та наявності договорів. Практика показує, що належне оформлення прав інтелектуальної власності на ранніх стадіях (реєстрація об'єктів, договори між співзасновниками) значно знижує ризик конфліктів у майбутньому. Крім того, війна підвищила ризики піратства та промислового шпигунства: відсутність належного захисту спрощує недобросовісним конкурентам копіювання українських розробок. Тому стартапам варто дбати не лише про юридичну охорону, а й про кіберзахист своїх ноу-хау (шифрування даних, контроль доступу,

¹ Бояринова К. О., Копішинська К. О. Особливості законодавчого регулювання діяльності стартап-компаній в Україні. Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут». 2017. Т. 17: Інноваційно-інвестиційні процеси. URL: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108722/103670>.

договорів про нерозголошення з усіма, хто має доступ до коду). На міжнародному рівні українські інноватори можуть користуватися системою РСТ (межнародна заявка на патент) та Мадридською системою для знаків, щоб забезпечити охорону своїх прав на інтелектуальну власність на ключових ринках¹.

Більшість стартапів оперує в онлайн-середовищі, тож велика частина їх договірних відносин укладається електронно: через веб-інтерфейси, мобільні додатки, обмін електронними документами. Українське законодавство достатньо добре пристосоване для цього. Закон України «Про електронну комерцію» чітко визнає, що електронні правочини є юридично чинними, якщо дотримано необхідних вимог (ідентифікація сторін, волевиявлення в електронній формі тощо)². Такі угоди прирівняні до письмових договорів, тобто, стартап може укласти договір з клієнтом шляхом акцепту публічної оферти на сайті або обміну електронними підписами під скан-копією договору – і такий контракт буде легітимним. В Україні діє інфраструктура електронного підпису та печатки відповідно до Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», який імплементує регламент eIDAS³. Тож компанії можуть підписувати документи кваліфікованим електронним підписом (КЕП), що юридично рівнозначний власноручному. Пандемія COVID-19 привчила бізнес до дистанційного укладення угод, а війна зробила це часто єдиною можливим. Цифрові транзакції – це не лише укладення договорів, а й розрахунки, облік, звітність. В цій сфері в Україні впроваджено чимало новацій: система електронного документообігу, електронні рахунки та інвойси, електронні податкові накладні тощо. Стартапи широко застосовують онлайн-платежі через платіжні сервіси. Правове регулювання платіжних послуг також змінюється – було ухвалено Закон України «Про платіжні послуги»⁴ для гармонізації з європейською

¹ Інтелектуальна власність та патентознавство: підручник. За ред. П. М. Цибульова, А. С. Ромашко. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. 374 с.

² Закон України «Про електронну комерцію»: Верховна Рада України від 03.09.2015, № 675-VIII; станом на 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>.

³ Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги»: Верховна Рада України від 05.10.2017, № 2155-VIII; станом на 18.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>

⁴ Закон України Про платіжні послуги: Верховна Рада України від 30.06.2021, № 1591-IX; станом на 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.

директивою¹. Це відкриває можливості для fintech-стартапів, зокрема в напрямку відкритого банкінгу. Щодо smart contracts (розумних контрактів на блокчейні) – поки що українське право не має прямих норм, але такі механізми можуть застосовуватися як особливий спосіб фіксації виконання зобов'язань, за умови, що базовий юридичний договір все ж існує.

Окремо варто згадати про правовий режим віртуальних активів, адже чимало стартапів працюють у сфері криптовалют, NFT, блокчейн-рішень. Незважаючи на проєкт спеціального Закону України «Про віртуальні активи»², який вводить правове поле для крипто-ринку, наявна відсутність повної регуляції, в Україні де-факто діє досить ліберальний режим для криптовалют, що дозволяє стартапам-обмінникам чи блокчейн-платформам працювати (на свій ризик) і взаємодіяти з банками. На фоні війни криптовалюти стали важливим інструментом – зокрема, для благодійних зборів. Для стартапів, залучених у крипто, важливо мати прозорі правила гри, аби легально залучати інвестиції через токенизацію, випуск NFT, проводити ICO/ ITO в рамках закону.

Таким чином, створення та масштабування стартапу супроводжується комплексом правових завдань: обрання форми бізнесу, оформлення відносин між співзасновниками, залучення інвестицій, захист інтелектуальної власності, налаштування договорів з клієнтами і партнерами (все частіше – в електронній формі), забезпечення відповідності вимогам цифрового законодавства. У воєнний час до цього додаються нові виклики: необхідність враховувати форс-мажори у договорах, додатковий контроль кібербезпеки, побудова гнучких ланцюгів поставок. Правове поле поступово підлаштовується під ці виклики, забезпечуючи інструменти (е-договори, захист інтелектуальної власності, регулювання fintech) для розвитку інновацій навіть у складних умовах.

В рамках даного питання також слід розглянути міжнародний досвід регулювання діяльності стартапів під час криз і конфліктів та можливості його адаптації в Україні. Однією з країн, яка історично

¹ Цимбалюк Х. О. Порівняльно-правовий аналіз PSD2 та проєкта нової платіжної директиви PSD3 і регламентів. Юридично науковий журнал DeIure. 2024. Т. 1. URL: <https://www.deiure.in.ua/index.php/journal/article/view/3>.

² Проєкт Закону України Про віртуальні активи: Верховна Рада України від, № 2074-IX: станом на 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>.

розвивала потужну стартап-екосистему на тлі тривалого конфлікту, є Ізраїль, який попри постійну військову напругу змогла створити сприятливі умови для інноваційного бізнесу. Ключову роль відіграє державна підтримка: Міністерство інновацій, науки та технології Ізраїлю надає гранти технологічним стартапам і стимулює комерціалізацію військових розробок у цивільному секторі. В результаті під час критичних ситуацій і терактів ізраїльське стартап середовище продовжувало зростати. Так, у 2024 році, попри безпекові виклики, ізраїльські технологічні компанії залучили рекордні \$12,2 млрд фінансування, продемонструвавши 31% зростання порівняно з попереднім роком¹. Водночас ізраїльська практика висвітлює й низку викликів, зокрема можливе відлякування інвесторів унаслідок конфліктів. Щоб підтримати бізнес, уряд Ізраїлю запроваджував надзвичайні програми, завдяки яким компанії отримували пряме фінансування для виплати зарплат і продовження проєктів у кризовий період².

У часи економічних криз багато урядів зверталися до стимулювання підприємництва як драйвера відновлення. Наприклад, після кризи доткомів та рецесії 2008 США спростив краудінвестинг, дозволивши стартапам залучати кошти від широкого кола інвесторів через онлайн-платформи³. Цей досвід може бути корисним Україні під час війни: вже зараз з'являються українські платформи на кшталт AngelsDeck чи фонди військових облігацій, де технологічні проєкти можуть отримати мікроінвестиції від громадян.

На підставі міжнародного досвіду доцільно запропонувати комплекс правових заходів для вдосконалення регулювання стартапів в Україні як у воєнний, так і в післявоєнний період. Зокрема, доцільним є запровадження спеціальних стимулів для інвесторів (наприклад, податкових пільг чи гарантій). В українському контексті це може реалізуватися у формі податкової знижки для ІТ-компаній, які інвестують у вітчизняні стартапи, або шляхом страхування воєнних

¹ Hennessey Z. Despite war and tension, Israeli high-tech had a great year. Israel21c. Innovation. 16.02.2025. URL: <https://www.israel21c.org/despite-war-and-tension-israeli-high-tech-had-a-great-year/#:~:text=achieving%20significant%20growth%20despite%20significant,regional%20challenges>.

² Wrobel S. Israel Innovation Authority extends \$25 million lifeline to startups amid war. The Times of Israel. 10.10.2023. URL: <https://www.timesofisrael.com/israel-innovation-authority-extends-25-million-lifeline-to-startups-amid-war/#:~:text=in%20assistance%20grants>.

³ Jumpstart our business startups act: 112th Congress від 05.04.2012, № 112–106. URL: <https://www.congress.gov/112/plaws/publ106/PLAW-112publ106.pdf>.

ризиків за участі міжнародних організацій. Також доцільно впровадити механізми надання грантів чи створити Фонд відновлення стартапів із застосуванням надзвичайних програм, аналогічних ізраїльським, що покликані захистити інноваційні проекти від згорання через тимчасові труднощі.

Окрім того, важливим є правове запровадження регуляторів у галузях, які є критичними для відбудови (наприклад, фінтех, енергетика, медичні технології), завдяки чому стартапи матимуть змогу впроваджувати новачі в умовах часткового звільнення від жорстких ліцензійних обмежень, перебуваючи під наглядом відповідного регулятора. Як підтверджує британський досвід, це сприяє динамічному розвитку великої кількості інноваційних компаній. Також необхідно вжити заходів для полегшення виходу стартапів на глобальні ринки, уклавши двосторонні міжнародні угоди щодо взаємного визнання електронних транзакцій та посиленої співпраці в сфері стартап-ініціатив.

З огляду на шкоду, завдану війною інноваційній інфраструктурі (фізичне знищення чи переміщення стартап-хабів), доцільно задіяти чинний Закон України «Про наукові парки»¹ для розбудови мережі нових технопарків та інкубаторів у відносно безпечніших регіонах. Держава й міжнародні партнери мають можливість спільно стимулювати університети та дослідницькі центри створювати осередки підтримки стартапів, а компаніям-резидентам технопарків надавати певні податкові й адміністративні пільги. Практика зарубіжних країн свідчить, що в умовах кризи слід насамперед мінімізувати надмірні ризики для стартапів за допомогою прямої фінансової підтримки і правових гарантій, водночас забезпечуючи їм достатню свободу для запровадження новаторських рішень. Україна вже започаткувала низку ініціатив на кшталт унікального правового та податкового простору для ІТ-компаній в Україні «Дія City»², проте може активніше застосовувати успішні зарубіжні зразки, тим самим надаючи інноваторам не лише шанси вижити в умовах війни, а й стати рушійною силою економічного зростання у післявоєнний період.

¹ Закон України Про наукові парки: Верховна Рада України від 25.06.2009, № 1563-VI: станом на 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#Text>.

² Закон України Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Верховна Рада України від 01.12.2022, № 1667-IX: станом на 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>.

У контексті правозастосовної практики та судового захисту стартапів, які стикаються із типовими спорами, зумовленими швидким зростанням і притаманною їм невизначеністю, найчастіше виникають правові колізії, пов'язані з об'єктами інтелектуальної власності. Адже саме вони зазвичай становлять найцінніший актив більшості новостворених технологічних компаній. Типовий приклад – конфлікт між співзасновниками або співробітником і компанією щодо того, кому належать права на створений продукт (програмний код, дизайн, бренд тощо). Якщо на старті не було чітко оформлено передачу прав компанії, то автор може заявити претензії. Українські суди розглядають такі справи на основі норм цивільного законодавства про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Важливим доказом є договірні умови: якщо є договір з працівником чи контрагентом, що всі результати робіт переходять замовнику, суд зазвичай стає на бік компанії. Інший різновид спорів – захист стартапом своїх прав проти сторонніх порушників. Наприклад, копіювання конкурентом унікального інтерфейсу чи технології. Стартап може позиватися про припинення порушення і відшкодування збитків, посилаючись на патент або авторське право. Однак судовий захист ІВ може бути утруднений, якщо право не було формально зареєстровано (особливо щодо патентів і торговельних марок). Тому практика підтверджує, що превентивна реєстрація інтелектуальної власності є найкращим способом підвищити шанси на успіх у суді¹.

Коли стартап залучає зовнішнього інвестора, між сторонами оформлюють інвестиційну угоду, де фіксуються права інвестора (частка у статутному капіталі, місце в раді директорів, право вето) та обов'язки засновників². Спір виникає, якщо засновники порушують узгоджені показники або нецільово використовують кошти – тоді інвестор може судитися за повернення інвестицій чи відшкодування. Навпаки, стартап може пред'явити претензії за невиконання інвестором зобов'язань щодо фінансування. Типовий приклад – оскарження рішень загальних зборів у разі ймовірного зловживання сторонами своїми правами. Незважаючи на військові обставини, господарські

¹ Бояринова К. О., Копішинська К. О. Особливості законодавчого регулювання діяльності стартап-компаній в Україні. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2017. Т. 17. URL: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108722/103670>.

² Andhov A. Start-up Law: монографія. Cheltenham: Edward Elgar, 2020. 328 с. URL: <https://doi.org/10.4337/9781839108457>.

суди в Україні продовжують розгляд таких справ, хоч і з можливим продовженням строків.

Стартапи як суб'єкти цивільно-правових відносин зазвичай укладають численні договори з клієнтами (щодо надання послуг або реалізації товарів), постачальниками, фрілансерами тощо, а будь-яке порушення чи неналежне виконання таких угод тягне за собою претензії, що регулюються нормами цивільного та господарського права. В умовах війни особливого значення набула категорія форс-мажору: воєнні дії, мобілізація та збої в постачанні кваліфікуються як обставини непереборної сили, які дають сторонам змогу посилаючись на них для звільнення від відповідальності за невиконання або несвочасне виконання контрактів. Торгово-промислова палата України оперативно розпочала видачу сертифікатів про форс-мажорні обставини, зумовлені воєнними діями¹. Судова практика з цих питань вже набула певної усталеності: зокрема, Верховний Суд у одній із справ вказав, що форс-мажор може впливати на виконання лише окремих зобов'язань і не поширюватися на інші, залежно від характеру конкретного зобов'язання та фактичних обставин щодо боржника². Тобто наявність війни автоматично не звільняє від усіх зобов'язань, потрібен причинно-наслідковий зв'язок між подією війни і неможливістю виконати конкретний договір. Таким чином, стартапам при настанні форс-мажору потрібно належно повідомляти контрагентів, отримувати сертифікати Торгово-промислової палати України і, за можливості, шукати альтернативне виконання, щоб уникнути спорів.

Стартапи є невід'ємною частиною сучасної інноваційної економіки, генераторами технологічного прогресу та важливим чинником економічного зростання. В умовах гібридної війни розвиток стартап-екосистеми України набуває стратегічного значення: успішні стартапи не лише сприяють економічній стійкості під час конфлікту, а й закладають підвалини для післявоєнного відновлення країни. Як зазначалось раніше, правове поле стартапів в Україні

¹ Щодо засвідчення форс-мажорних обставин. Торгово-промислова палата України. 26.12.2024. URL: <https://ucci.org.ua/press-center/ucci-news/protsedura-zasvidchennia-fors-mazhorkikh-obstavin-z-28-02-2022>.

² Кібенко О. Практика Верховного Суду щодо форсмажору та істотної зміни обставин. Міжнародний судово-правовий форум. 2024. Т. II. С. 30. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/Prezent_fors-major_14_06_2024.pdf.

складається з багатьох фрагментів законодавства – підприємництво, інвестиції, інтелектуальна власність, ІТ, кібербезпека – але досі не має єдиного комплексного акту, який би визначав спеціальний статус стартап-компаній. Гібридна війна створила нові виклики для стартапів: прямі загрози (фізичне знищення майна, кібератаки, відтік кадрів) і опосередковані проблеми (економічна криза, зменшення інвестицій).

Правове регулювання стартапів у контексті війни почало коригуватися: запроваджено спеціальні режими підтримки (Дія City) та антикризові заходи (податкові пільги, мораторії, підтвердження форс-мажору), проте ці кроки поки точкові. Національне законодавство потребує комплексної модернізації з урахуванням викликів гібридної агресії, адже ця форма війни засвідчила відсутність інтегрованої приватно-правової концепції реагування на воєнні загрози. Зокрема, виявилися проблеми із правовим режимом майна і зобов'язань на окупованих територіях, із захистом прав внутрішньо переміщених осіб, із застосуванням категорії форс-мажору тощо. У сфері стартапів це проявилось у питаннях: як забезпечити дотримання контрактів, якщо сторони розкидані по світу; як захистити ноу-хау компанії від ворожих кібератак; як зберегти інвестиції, якщо бізнес тимчасово не може працювати на повну силу. Українська судова практика вже виробляє правові механізми реагування, зокрема Верховний Суд уточнив критерії звільнення від відповідальності у зв'язку з воєнними діями¹.

З метою вдосконалення правового регулювання стартапів в умовах воєнного та післявоєнного періоду доцільно передбачити системні зміни в національному законодавстві. По-перше, варто ухвалити спеціальний закон або внести доповнення до чинних актів з метою визначення правового статусу стартап-компаній (наприклад, закріпивши чіткі критерії «інноваційного малого підприємства» та механізми державної підтримки). По-друге, необхідно розробити податкові стимули та фінансові пільги (тимчасове звільнення від сплати податку на прибуток за умови реінвестування, податковий кредит на дослідницькі і дослідно-конструкторські роботи, зниження ЄСВ у період військового стану тощо).

¹ Петрушина К. Судова практика щодо форс-мажору та виконання договірних зобов'язань. *Liga Zakon*. Судова практика. 18.11.2024. URL:<https://surl.li/gdkykp>.

Також доцільно запровадити механізм державного страхування й гарантування інвестицій у стартапи, зокрема у співпраці з міжнародними фінансовими інституціями. У сфері кібербезпеки слід деталізувати вимоги до бізнесу, що працює з критичними даними або в оборонній галузі, і посилити відповідальність за кібершпигунство в умовах війни. Для захисту прав стартапів варто уніфікувати підхід судів до форс-мажору, впроваджувати медіацію та створити спеціалізований арбітраж при торгово-промисловій палаті, аби прискорити розгляд технічних спорів.

У контексті інтеграції на європейський ринок бажано гармонізувати законодавство з регуляціями Європейського Союзу, а також спростити митні процедури для ввезення та вивезення обладнання. Нарешті, слід передбачити полегшений доступ стартапів до державних замовлень і закупівель, щоб держава могла оперативного залучати інноваційні розробки (дрони, програмне забезпечення для військових потреб), тим самим стимулюючи становлення й розвиток українських інноваційних компаній.

Слід зазначити, що правове регулювання стартапів має бути динамічним і випереджувальним, особливо в умовах гібридних викликів. Сьогоднішня війна – це не лише битва танків і ракет, а й змагання технологій, економік і правових систем. Українські стартапи вже довели свою життєздатність під тиском агресії, тепер завдання держави – вдосконалити правове середовище так, щоб максимально сприяти їх появі, зростанню і захисту. Необхідні «гібридні відповіді» правовими засобами на гібридні загрози: гнучке законодавство, що враховує воєнні реалії, ефективні судові та альтернативні механізми захисту, а також інтеграція найкращих світових практик. У підсумку, це зміцнить економічний фронт країни і наблизить нашу перемогу не лише на полі бою, а й у глобальному конкурсі інновацій.

Ключові слова: стартап, інноваційна діяльність, інтелектуальна власність, ДіяCity, кібербезпека.